

Van Queen Victoria tot Victoria's Secret

Een sexy geschiedenis

In: Kinet, M. (2015). Van Queen Victoria tot Victoria's secret. Een sexy geschiedenis. In: Psychoanalytisch Actueel, vol: 20 Psychoanalyse als seksuologie? Libido van gesel tot gezelschap. Antwerpen/Apeldoorn: Garant Uitgevers, 269-290.

The dirtiest part of our body is our mind

Frank Zappa

Mark Kinet

Inleiding

Het is zeker ook uit nieuwsgierigheid naar slaapkamergeheimen dat ik in mijn puberteit gebeten raakte door een psychoanalytische microbe. In de Slegte viel mijn oog op *'Het levensmysterie en de psychoanalyse'*. Het was een dun boekje met een sobere, bruine kaft dat de vertaling bleek van Freuds *'Voorbij het lustprincipe'* uit 1920. Met een *'Playboy'* moest ik niet thuis komen dus dit leek me de *next best thing*. Ik tikte het met bekwame spoed op de kop. Het was liefde op het eerste gezicht en het ging er in als zoete koek. Ik las voor het eerst over eros en thanatos, over eenvoudige pleziertjes maar ook over een onland waar pijn en genot een eigenaardig verbond bleken aan te gaan. Zelfs over kinderspel werd er gesproken. Hoe het kind er symboliserend en in een passief actief omkering met de aan- en afwezigheid van de moeder tracht klaar te komen. Het boekje opende verrassende vergezichten op zowel exotische als erotische streken. Ze gingen mijn toenmalige grenzen ver te buiten en ik trok er voortaan dan ook gretig op verkenning.

Ongetwijfeld was het accent op seks (niet alleen voor mij) cruciaal zowel voor het schandaal als voor het succes van Freud en zijn psychoanalyse. Door een grote poort bracht hij de seksualiteit binnen in een westers denken dat gedurende een lange (in mijn geval latente-) tijd was gedomineerd door een ascetisch ideaal. *Westers* denken want rond de tijd toen Sint-Augustinus *'De Stad van God'* (ca 400) schreef, prijkten pikante erotische taferelen op heel wat Hindoe tempels uit het Verre Oosten...

In 1968 was ik tien, dus mijn puberteit en adolescentie speelde zich af in de seventies. Het was de periode van de hippies en de provo's. 'Verbeelding aan de macht' of 'Laten we realistisch zijn en het onmogelijke eisen'. Ziedaar de toenmalige leuzen. De pil die in 1961 was geïntroduceerd raakte alras helemaal ingeburgerd in onze contreien. Voortplanting werd definitief los gekoppeld van seksualiteit en mettertijd werden de dames ook baas in eigen (onder)buik. John Lennon en Yoko Ono sloegen met hun *bed-in* en onder het motto 'Make love, not war' hun hoofdkwartier tegen Vietnam in het wel erg nabij gelegen Amsterdam op.

In die tijd was de psychoanalyse helemaal in. Het was de tijd van het freudomarxisme van Reich en Marcuse en portretten van Freud hingen broederlijk naast die van Che Guevara, Karl Marx, Lenin of Mao. De sfeer van seksuele en andere revolutie was in vele slaap- en studentenkamers op te snuiven. Wie kent niet de tekening van Freud met zijn voorhoofd in de vorm van een vrouwelijk naakt met daaronder de tekst 'What's on a man's mind?' Behalve op de maatschappelijke drukte de psychoanalyse destijds ook (nog) een belangrijke stempel op de wetenschappelijke wereld. Ze was veruit het meest toonaangevende verklaringsmodel dat met haar 'universeel zuur'¹ de meest diverse psychologische en culturele fenomenen aantastte, net zoals dit momenteel met de neuro- en de evolutiebiologie het geval is.

Na mijn eerste lectuur van Freud was voor mij alleszins 1 ding zeker: de psychoanalyse was sexy en ze wist veel over mijn diepste gevoelens te vertellen. Ze ademde het parfum van het verbodene maar ze leek ook heel wat sleutels te bevatten die kunnen helpen om eigen en andermans verborgen of geheime raadsels te ontsluiten en te begrijpen.

De seksualiteit van Freud

Een aantal psychoanalytische noties zorgen vanouds en tot op vandaag voor ophef. Een zoontje dat met zijn moeder naar bed wil gaan en zijn vader wil vermoorden? Dochters die een kind willen van hun vader? Psychopathologie die gevolg is van onderdrukte onanie of fantasieën die verwijzen naar vroegkinderlijke confrontatie met een coitus a tergo van de ouders? Naast de (krenkende) hoofdrol van het onbewuste en de blauwdruk van het oedipuscomplex is vooral de polymorf perverse, infantiele seksualiteit voor velen *too hot stuff*. Van in den beginne werd Freud dan ook een soort panseksualisme verweten. Zowel Jung en Adler keerden zich reeds vroeg in de geschiedenis van de psychoanalytische beweging tegen hem af precies omwille van een te exclusief primaat dat hij volgens hen aan seks toekende.

Nu valt er ook over Freuds eigen seksualiteit zeker een en ander te vertellen. Vaak wordt bijvoorbeeld gezinspeeld op een seksuele verhouding die hij met zijn schoonzuster Minna zou hebben gehad (Hirschmüller 2007, Maciejewski 2008). Ook is een wel erg incestueus getinte relatie met zijn jongste dochter Anna overduidelijk. Hij nam haar zelf in psychoanalyse, gedroeg zich als een jaloerse en possessieve vader, ze was tot zijn dood zijn persoonlijke verpleegster, herhaaldelijk noemde hij haar zijn Antigone enzovoort.

Puttend uit zijn biografie, briefwisseling en verzameld werk produceert bijvoorbeeld Michel Onfray (2010) heel wat gegevens in verband met Freuds eigen psychopathologie. Dat hij *zelf* alleszins een oedipuscomplex had weet Onfray haarfijn te documenteren en aan te tonen. Een incestueuze passie noemt hij Freuds existentiële wervelkolom (ibid p 159). Is het oedipuscomplex van Freud dus wel universeel? Zelf zegt hij ergens schertsend dat hij nooit

¹ In een bekende formulering van Daniel Dennett (1995) over het neo-Darwinisme

van ons brein: de kliniek van het oog. Het beluisteren van de vrije associaties die het subject produceert zorgt voor begrip rond de werking van de geest: de kliniek van het oor (Kinet & Bazan 2010).

Al deze perspectieven hebben de psychoanalytische theorie en praktijkvoering (gelukkig) aanzienlijk verrijkt. Maar in een parafrasering van Freud is elke vooruitgang slechts half zo groot als hij in het begin lijkt (Freud 1926 p 286). Het ene model hoeft daarbij ook het andere niet te vervangen. Veeleer impliceert een en ander een uitnodiging tot integratie en verruiming². De lacanianen waarschuwen bovendien in koor voor de steeds weerkerende verdringing van '*la cause/chose freudienne*' die reeds volgens Charcot niets anders was dan het seksuele ('*c'est toujours la chose génitale*', in: Gay 1989 p 93). Ongetwijfeld heeft hun stempel ertoe bijgedragen dat met name de Franse psychoanalyse groot belang aan (infantiele) seksualiteit is blijven hechten.

Zo knoopt bijvoorbeeld Jean Laplanche (1987) met zijn theorie over de originele verleiding terug aan bij de eerste verleidingstheorie ('mijn neurotica') van Freud. Het gaat dan om de verleiding als structureel/universeel in plaats van accidenteel trauma³. Reeds volgens Ferenczi ontstaat er onvermijdelijk een 'spraakverwarring' (Van Haute en Geyskens 2002) tussen de kinderlijke, speelse taal van de tederheid en de volwassen taal van de seksuele passie. Hierop voortbordurend raakt volgens Laplanche het kind door hun min of meer enigmatische seksualiteit getroffen. Het organiseert dan willens nillens ook de eigen seksualiteit rond deze (micro)traumatische evenementen uit zijn levensgeschiedenis. In navolging van voornoemde spreekt Julia Kristeva in het begin van haar '*Histoires d'amour*' (1985) dan ook over het onophefbaar traumatisch karakter van de menselijke seksualiteit.

Ook in onze voedstermoeder zit bijvoorbeeld een duistere/vrouwelijke/erotische kant verscholen die raadselachtig en bedreigend is. Bracha Ettinger (2006) spreekt van de '*femme fatale Autre Mère*'. Haar verleiding maakt intrinsiek deel uit van de moederlijke zorgen in hun vleeselijke dimensie. Al vlug ontstaat in onze vroegste kindertijd trouwens een ('it takes two to') *tango* want ook het kind gaat op zijn beurt verleiden. Het kan gaan om imitatie/mimetisme, om een respons op de verleiding door de moeder. Maar het kind kan ook verleiden om zijn (eigen)waarde te bevestigen of de soliditeit van de grote Ander te testen. Erotische uitwisselingen kunnen overigens te maken hebben met uitdrukkelijk *niet* erotische motieven zoals een gebrek aan zelfvertrouwen, het zich niet graag gezien of verlaten voelen, ja gedreven worden door wanhoop.

Bij de meeste postfreudianen kwam het accent echter vooral op maternele aspecten van de vroege moeder-kind relatie te liggen. Dit is welteverstaan een belangrijke dimensie, want de specifieke factoren van de therapeutische relatie zijn hieraan in belangrijke mate isomorf. In eerdere publicaties vergeleek ik de psychoanalyse wat dit betreft met de eskimo's die naar verluidt 100 woorden hebben voor (deze) sneeuw (Kinet 2006). De psychoanalyse heeft allens inderdaad een meer parentaal⁴ karakter gekregen en is zich meer toe gaan spitsen op diverse vormen van mentale ontwikkelingshulp (Kinet 2008, 2013). In navolging van Fonagy (2008)

² waarvan alle publicaties in de reeks *Psychoanalytisch Actueel* in min of meerdere mate getuigen.

³ Voor dit onderscheid zie Paul Verhaeghe, '*Trauma en histerie bij Freud en Lacan*' (1997)

⁴ Aan de parentale pool bijv Balint, Winnicott, Kohut en aan de meer 'klassiek' psychoanalytische Klein, Lacan, Kernberg wat misschien overeenstemt met/geindiceerd is voor de anaclitische vs de introjectieve psychopathologie zoals beschreven door Sidney Blatt (2004).

Winnicott (1945 p 154) heeft het over ‘*ruthlessness*’ die het mentaal leven van het jonge kind kenmerkt. Deze ‘meedogenloosheid’ moet welteverstaan onderscheiden worden van het agressief (willen) schaden en al zeker van sadistisch plezier dat hiermee zou gepaard gaan. Het is eerder een soort ‘*violence fondamentale*’ (Bergeret 1984) waarmee het kind zijn omwereld bejegt. Dit ‘zotte geweld’ (naar het bekende beeldhouwwerk van Rik Wouters) dat eigen is aan de infantiele periode heeft bestaansrecht. Het is aan de ouders het te verdragen en te overleven want het vormt de kern van vitaliteit en van een waarachtige en creatieve seksualiteitsbeleving.

Dat heel wat postfreudianen schijnbaar niet zo veel belang hechten aan het seksuele en het oedipale is evenwel merkwaardig. Het is en blijft immers vaak precies het lustzoekende dat de mens ‘in zijn ongeluk’ (zoal niet tot de dood) drijft. In bepaalde manifeste gedragingen zoals bijvoorbeeld roken e.a. (genot)middelenmisbruik, overgewicht, internet-, game- en seksverslaving of allerlei ander *exces* zit precies het menselijk vermogen zich te verwijderen van de natuur en over een bepaalde grens of wet te gaan. Dit is juist constitutief voor een duizelingwekkende vrijheid waartoe de mens volgens Sartre is veroordeeld.

Anderzijds dient de psychoanalyse natuurlijk bij uitstek de geest te openen voor de *gehele* psychische ervaring. Zeker mag ze niet meer mordicus of exclusief seksuele en/of oedipale thema’s bloot te leggen. Zo zitten in alle psycho(patho)logie en a fortiori in die van onze intimiteit en seksualiteit aspecten van Ik, drift, object en Zelf onafscheidelijk met elkaar verbonden (Pine 1998)⁵.

Doordat de psychoanalytische actieradius zich nu uitstrekt tot ver buiten de neurosen komen andere (dan seksuele) pathogene principes ter onderzoek en bewerking op de voorgrond. Met name het onderscheid tussen mentale processtoornissen en mentale representatieve stoornissen (Fonagy) of tussen aktuaalpathologie en psychopathologie is daarin bepalend. De eerste vergt (in hun respectievelijke terminologie) mentalisatie en subjectamplificatie en enkel de tweede de meer klassieke interpretatie. Het opzet van de eerste is constructie, van de tweede reconstructie, de eerste beantwoordt eerder aan het defectmodel, de tweede eerder aan het conflictmodel⁶.

Wie denkt dat de seksuele revolutie en de toegenomen transparantie en bespreekbaarheid van seksualiteit het belang van seks in onze psychopathologie heeft doen afnemen vergist zich. Seksualiteit blijft in onze innerlijke wereld een even verbindende als ontwrichtende kracht als vroeger (Vermote 2011). Hoe goed kinderen ook zijn voorgelicht en geïnformeerd over het seksuele, toch worden ze bijvoorbeeld blijvend beïnvloed door infantiele seksuele theorieën, ervaringen en complexen. In een allusie op Freud: net zoals primitieven aan wie het Christendom is opgelegd nog altijd onder en achter hun heiligenbeelden hun oude idolen vereren. Maar ook als we de kliniek van de spreekkamer verlaten zien we hoe seksualiteit zich vandaag -weliswaar vaak in andere gedaantes dan vroeger- als problematisch kan voordoen.

Queen Victoria

⁵ En pleit ik in al mijn publicaties systematisch voor integratie van (ook de meest) uiteenlopende theoretische benaderingen en modellen. Hoe meer kaarten we immers hebben, hoe beter we het gebied kunnen (ver)kennen met dien verstande dat de kaart nooit of te nimmer het gebied *is*.

⁶ Dit heb ik allemaal eerder en grondiger besproken (bijv Kinet 2006)

Freud leefde in het Victoriaans tijdperk van het *fin-de-siècle* Wenen. De maatschappij waarin hij schreef en werkte kende een patriarchaal regime dat de nadruk legde op plicht, verbod en autoriteit. Er was een teveel aan moraal die intrinsiek drift- en lustvijandig is. De klassieke conflictneurose overheerste. Het ging dan om de innerlijke spanningsverhouding tussen driften en verlangens, de realiteit en het geweten. Na 1968 werd veeleer het contrast tussen het mogelijke en het onmogelijke problematisch. De nadruk kwam op recht te liggen, terwijl verzet tegen verbod en autoriteit van de weeromstuit tot de grootste plicht werden verheven. Een gevoel tekort te schieten ging overheersen. Ontoereikendheid werd meer dan innerlijk conflict tussen driftaanspraken en het geweten de belangrijkste oorzaak van psychoseksuele problemen zoals depressie of (in haar hedendaags jasje) *burn-out*⁷.

Bijvoorbeeld volgens Alain Ehrenberg (1998 p 263 e.v.) laten we ons niet meer leiden door regels en wetten die bij hun overtreding schuldgevoelens opleveren. Wat gaat primeren is het gevoel te mislukken, ongeschikt of niet in staat te zijn tot. De figuur van het subject is aan het veranderen. Vraag is niet meer of ik het recht heb om iets te doen, maar of ik ertoe in staat ben. Referentie is niet meer wat mag maar wat mogelijk is. Psychoanalytisch gezien gaan we dan eerder gebukt onder een veeleisend Ideaal-Ik dan dat we vrezen voor straf door het veroordelend Boven-Ik⁸.

Niet alleen verdween voor gezagsdragers zoals leerkrachten en treinconducteurs het ooit zo vanzelfsprekende respect. Het werd verboden te verbieden en verplicht te genieten. Wat kan, mag niet alleen. Wat kan, *moet*. De huidige maatschappelijke orde dwingt ons niet langer onze driften te beteugelen en in het geheim een verborgen genot te beleven. Daarentegen is genieten geboden en ontstaat er soms een heimelijk verlangen naar begrenzing en regulering waarbij bijvoorbeeld in allerlei uitgevonden of onderling overeengekomen (contractuele) gedaantes de vaderlijke functie wordt hersteld.⁹ In onze huidige maatschappij is het subject niet schuldig als hij een verbod overtreedt. Het is veel waarschijnlijker dat hij zich schuldig voelt, omdat hij niet gelukkig is. Het bevel gelukkig te zijn is er misschien het ultieme gebod van onze tijd.¹⁰

Nadat na 1968 één voor één alle heilige huisjes werden afgebroken konden uit hun puin de paddenstoelen van shopcentra en hypermarkten oprijzen. Het zijn de hedendaagse heidense tempels met hun cultus van het genot en hun orgie van de consumptie die symbool staan voor het '*Fun systeem*' (Baudrillard 1970 p 112). Voor Jean Baudrillard is heel de actuele maatschappelijke stand van zaken inderdaad die van *na* de orgie geworden (Lepers, 2009). De orgie beschouwt hij als het explosief moment van deze tijd. Er zijn geen betekenissen, geen verbanden of grenzen. Er is een verlies van elk referentieel principe met een totale vrijheid zonder enige zekerheid of houvast. Maar finaal is in de orgie niets nog spannend. '*Pech gehad, we zitten in het paradijs*' (Baudrillard 1983 p 72).

Het is het drama van de anomische mens (Gr. *nomos* = wet) waarnaar reeds een van de grondleggers van de sociologie (Emile Durkheim) refereerde. Het van normen 'bevrijde'

⁷ Ik varieer in deze paragraaf op de eerste en derde verhandeling uit mijn '*Psychopathologie van het hedendaags leven*' (2013)

⁸ Er wordt klassiek onderscheid gemaakt tussen een preoedipaal materneel en een oedipaal paterneel Boven-Ik. Het eerste is wreder, punitiever en primitiever, meer achtervolgend, het tweede milder en meer beschaafd. Resp staan Ideaal-Ik en Ik-Ideaal in het zenit. Bij het eerste worden we gedreven door de ambitie ideaal te zijn, bij het tweede laten we ons leiden door idealen.

⁹ Slavoj Žižek (1999) *The ticklish subject*. New York: Verso p 345.

¹⁰ Slavoj Žižek (1997) *Het subject en zijn onbehagen*. Amsterdam/Meppel: Boom p 43.

Ook seksueel is in Rops' meesterwerk meerlagigheid troef. Het weerspiegelt niet alleen ambivalentie en ambiguïteit tussen actief en passief, dominantie en submissie (BDSM). Het werk is ook een mooie illustratie van de fascinatie voor en de haat tegenover de mysterieuze femme fatale, die volgens André (1986) kan worden afgeleid uit Freuds beroemde woorden aan het adres van Marie Bonaparte: 'Was will das Weib?'

Pornografie is natuurlijk van alle tijden, maar via internet is ze tegenwoordig met enkele muisklikken gratis en voor niets en voor jong en oud binnen handbereik. Volgens sommigen is het een van de belangrijkste bestaansredenen van internet dat er stilaan naar schatting een klein miljard pagina's aan wijdt. Wat maakt überhaupt de aantrekkingskracht uit van porno? Waarom zijn het vooral mannen die porno bekijken? Let wel: niet dat porno *alleen* door mannen 'geconsumeerd' wordt, maar wie heeft ooit een man horen klagen dat vrouwen (teveel) met porno bezig zijn? De aantrekkingskracht van porno voor mannen is dat porno *niet* reëel is en voor vrouwen is porno juist bedreigend omdat het *zo* reëel is. Voor de mannen is het een kwestie van fantasie (die ze duidelijk blijven onderscheiden van realiteit), voor vrouwen is het een kwestie van realiteit: *doen* de mannen immers niet iets met andere partners?

Ik schets even een portret van porno. Zoals een tearjerker slechts op krokodillentranen uit is en een cliffhanger slechts op nagelbijtende spanning, zo beoogt porno linea recta maar één effect: seksuele opwindings. Daarom beantwoordt porno aan een aantal karakteristieken. In porno is het geweten afwezig. De 'verhalen' gaan over gemakkelijke seksuele expressie, zonder remming, zonder schuld, zonder schaamte. Alles loopt uiterst gesmeerd en alle medespelers zijn te allen tijde tot paren bereid en in staat. Conventionele waarden worden verbroken en de kijker identificeert zich met een seksuele act in plaats van met intermenselijke relaties. Er is geen dubbelzinnigheid, geen meerduidigheid, geen dubbele bodems of meerdere lagen. De plot is een betekenisloos alibi voor het vertoon van seksuele actie. Een loodgieter komt een herstelling doen, het sollicitatiegesprek loopt uit de hand, een rit met de taxi wordt een onverwacht spektakel dat we in de achteruitkijkspiegel van de chauffeur op de voet kunnen volgen.

Er wordt geen enkele fantasie gewekt rond het innerlijk leven van de protagonisten, wat bijdraagt tot de mechanisering. In enig jargon geformuleerd worden polymorf perverse, impulsen geprikkeld, grotendeels of helemaal gedissocieerd van elke vorm van liefde of tederheid. De seksualiteit is in de termen van Donald Winnicott *ruthless*, zonder *concern* en gaat ontwikkelingspsychologisch aan liefde vooraf. Ook agressieve c.q. sadistische componenten van de pregenitale seksualiteit komen open en bloot op de scène en er is een fetisjistische degradatie van het koppel, dat wordt herleid tot allerlei (hulp)stukken. De perverse decompositie van de erotische scènes vernietigt hun verband met de esthetiek en idealisering van de passionele liefde. De vrouw reduceert zich tot louter lustobject middels borstprothese, vulvoplastie en een voortdurend vochtige vagina.

Want hoe goor en schijnbaar tegenstrijdig ook wordt seksualiteit in porno gede-abjectieerd. Reuk- en smaakloos onttrekken beeld en geluid de mogelijke horreur van het reële aan de voorstelling. De beelden modelleren zich volledig naar hallucinatorische wensvervullingen waarbij het mannelijke als een paal boven water staat en het vrouwelijke maar één verlangen lijkt te koesteren, namelijk 'I'll be your fantasy'. Wat houdt pornografie –kort en bondig– dan ook meer in dan de visuele ondersteuning van masturbatiefantasieën? Cyberseks kan onmiddellijk *ter hand* genomen worden, levert krachtige prikkels en blijft onder de eigen regie en controle zonder afhankelijkheid van de grote Ander. Het is –hoe paradoxaal het ook moge klinken– veruit de meest *safe* seks.

Uit onderzoek (Twohig e.a. 2009) blijkt dan ook dat pornografie niet zozeer wijst op seksuele bevrijding dan wel op verdringing. 299 universiteitsstudenten werd gevraagd of ze hun porno consumptie problematisch vonden bijvoorbeeld omwille van toename van intrusieve seksuele gedachten of moeilijkheden bij het vinden van een gelijkgestemde partner. Porno bleek vooral te dienen om seksuele gedachten en gevoelens te controleren en correleerde meer met remming (bijvoorbeeld om morele of religieuze redenen) dan met ontremming. De beschikbaarheid van seksuele taboe ervaringen op internet werkt vooral op deze meer 'neurotische' studenten als een sirenenzang waartegen geen scheepsmast of bijenwas is bestand en waaraan ze zich moeilijk kunnen onttrekken.

Seksuele fantasie

Volgens Bader (2009) bieden pornografische beelden een tegengewicht voor een trieste en beschadigde moeder. Voor veel mannen is de perceptie dat de vrouw in het/zijn seksueel scenario geniet een bewijs dat ze *niet gekwetst* wordt. Hij mag blijkbaar zelfzuchtig ('*ruthless*') zijn zonder dat dit haar deert. Hij mag naar hartenlust aan haar tepels of clitoris zuigen, likken of bijten, haar bij de haren trekken, haar billenkoek geven of haar op zijn hondjes 'pakken'. Dit alles lijkt haar zelfs het grootste genot te verschaffen. Zo kan hij zich met gerust gemoed volledig laten gaan om ten volle seksuele opwinding te ervaren. Zij heeft immers niets liever dan haar verschillende lichaamsdelen naar believen te laten gebruiken. Is dat niet de klassieke of ultieme verontschuldiging voor elke man? '*Ze wou het zelf*'¹¹

Er bestaan heel wat clichés over vrouwen die van Venus en mannen die van Mars komen. Zo zouden mannen liefde gebruiken om seks te krijgen en vrouwen seks om liefde te krijgen. Of nog een: vrouwen hebben voor seks een reden nodig, mannen alleen een locatie. Het levert echter weinig op seksuele verschillen te oversimplificeren of te demoniseren. Seksuele fantasieën (ook die welke hetzij in werkelijkheid, op toneel, op pellicule of digitaal met medespelers en attributen worden in beeld gebracht) moeten in eerste instantie begrepen (is niet beoordeeld) worden als pogingen om zich voldoende *veilig* te voelen om zich seksueel te laten opwinden en te laten gaan.

Voor het jongetje is loskomen van de moeder op een manier moeilijker dan voor het meisje. Hij moet immers ook loskomen van de *identificatie* met de moeder. Mannelijkheid wordt dan ontkenning of afwijzing van vrouwelijkheid (Freud 1937)¹². Nabijheid, intimiteit en afhankelijkheid zijn feminien en moeten verworpen worden. Als het jongetje zich van moeder losmaakt is er schuld omdat de band met moeder wordt geschaad. Er ontstaat verwarring tussen afhankelijkheid en emotionele verbondenheid alsook tussen gezonde seksuele meedogenloosheid en beschadigende agressie. Het geslacht van moeder de vrouw ontdekken heeft voor hem bovendien ook angstaanjagende gevolgen. In meer dan een betekenis is het in de woorden van Léo Ferré '*Cette blessure d'où je viens*', de wonde waar ik vandaan kom.

De geheime en verborgen logica van mannelijke seksualiteit is volgens Bader (2003 en *ibid.*) dat ze vrouwen niet te veel maar juist te weinig als object kunnen bejegenen. Dat ze niet te weinig bezorgd zijn maar te veel. Dat ze niet egoïstisch zijn, maar zich schuldig voelen. Verantwoordelijkheid, bezorgdheid, gevoeligheid, schaamte of angst voor afwijzing zijn stuk

¹¹ Ook of zelfs na verkrachting of een bordeelbezoek?

¹² Een bekende formulering uit de allerlaatste alinea van '*De eindige en de oneindige analyse*' (1937 p 305)

voor stuk belemmeringen voor het vermogen tot seksuele opwinding. Seksuele fantasieën en scenario's zijn dan uitvindingen die precies weerwerk trachten te bieden aan allerlei angsten en bekommernissen. Het zijn pogingen tot oplossing van problemen en bestaan uit complexe psychodynamische mechanismen om allerlei belemmeringen voor lust en plezier te overwinnen. Seksuele voorkeuren zijn dan niets anders dan fantasieën die (met 'mutual consent') kunnen worden uitgeageerd. Als dit 'klikt' of 'matcht' cementeren ze het koppel psychoseksueel en sociocultureel (Kernberg 1998).

Als zodanig is de analyse van seksuele voorkeuren/fantasieën net zoals (of meer nog dan) de droom een koninklijke weg naar het onbewuste. De zo 'natuurlijk' ervaren seksuele aantrekking of opwinding blijkt bij nader toezien een uiterst geraffineerd geheel van diepe en complexe betekenissen te bevatten. In die enkele nanoseconden (Robert Stoller 1986 p 165 e.v.: 'microdots') van seksueel magnetisme of bij uitbreiding liefde 'op het eerste gezicht' zit een volledig onbewust psychologisch leven weerspiegeld. Door een zorgvuldige analyse bieden ze de sleutel om te ontdekken wat ons Ding is of 'What makes our clock (ik schreef eerst: cock) tick'¹³.

Want in zekere zin is alle menselijke seksualiteit (in een allusie op Joyce McDougall's alternatieve term voor perversie) een particuliere uitvinding¹⁴: 'neoseksualiteit' (1978). Op de statistiek van de Gausscurve zijn veel standjes mogelijk. Het verzamelwoord heteroseksueel vormt de klok van de curve. Maar de term 'heteroseksueel' is –wanneer we elk individu afzonderlijk bekijken en elk subject afzonderlijk beluisteren- een vlag die de meest uiteenlopende ladingen dekt.

Alle seksuele fantasieën en voorkeuren hebben (zoals de seksuele deviaties bij McDougall) een onderliggende archaische betekenis die is bedekt met een geërotiseerd scenario dat veel thema's en psychodynamische functies combineert in een uiterst delicaat afgewogen geheel. Wanneer men zich niet blindstaart op de seksuele praktijk en voldoende oog heeft voor de gehele persoonlijkheid, blijkt seksualiteit slechts één manifestatie van een complexe psychische toestand, waarin erotische, agressieve, narcistische en andere bekommernissen een rol kunnen spelen.

De neoseksualiteit (als alternatieve term voor perversie) is dan een totale organisatie die aan talrijke en diverse intrapsychische *noden* beantwoordt, wat het fantasieleven en de voorkeuren in dat geval zo stringent, compulsief en rigide maakt dat ze (ver)wordt tot een pervers scenario in engere zin. De uitvinder bepaalt alle regels en dicteert welke rol of functie de partner moet belichamen of welke geïdealiseerde of verwerpelijke elementen hij moet bevatten en dit alles veelal rond het thema van een speels uitgevoerde castratie. De seksualiteit is dan een 'action-symptom'¹⁵ waarbij de handeling bewust geërotiseerd wordt maar meerdere doelen moet dienen. Bijvoorbeeld dat castratie en oedipale wetten holle dreigementen zijn, dat sadistisch geweld geen schade berokkent aan het Zelf of de ander, dat trauma door passief-actiefomkering kan worden ongedaan gemaakt of dat ondraaglijke inhouden door acting-out kunnen worden

¹³ In dit verband verwijs ik graag naar een oude Vlaamse uitdrukking, namelijk 'Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens' om eraan te kunnen toevoegen: daarom is iedereen anders getikt...

¹⁴ Ook warm water kan telkens opnieuw worden uitgevonden.

¹⁵ Het action-symptom probeert een ontwikkelingsachterstand of stoornis te hersellen door middelengebruik of door een activiteit terwijl het tegelijk een verdediging inhoudt tegen pijnlijke affecten. Het onderscheidt zich van herinneringen die zich voordoen als enactment en van andere vormen van actie omwille van zijn defensieve en compensatorische functie. Zie 'Integrating Body Self & Psychological Self' (Krueger 2013 p 98)

Terwijl ik onlangs op een of andere luchthaven snuisterde tussen de boeken en de nieuwste electronica zag ik vanuit mijn ooghoeken en nietsvermoedend mijn jongste 15 jarige dochter een 'Victoria's Secret' winkel binnen stappen. Pas toen ze me fier haar kanten strings en beha's toonde realiseerde ik me dat het een lingerieketen betrof. Ik voelde (me) plots een stuk geschiedenis, dat erom vroeg geschreven te worden. Mijn kleine meid was eensklaps ontplot.

Tijdens het schrijven hoorde ik de volgende lyrics uit de gelijknamige popsong: 'Girls can wear jeans/And cut their hair short/Wear shirts and boots/'Cause it's OK to be a boy/But for a boy to look like a girl is degrading' Ik vond het een mooie, eigentijdse illustratie van de fallische afweer of de afwijzing van het vrouwelijke waarover ik het eerder had (Freud 1937). Meisjes of vrouwen kunnen stoer doen en tonen dat ze ballen hebben, maar ('boys don't cry') als jongens of mannen zich 'zwak' durven te tonen riskeren ze als watjes of mietjes te worden versleten.

Naar het einde van hetzelfde liedje klinkt het zo: 'But secretly you'd love to know what it's like/Wouldn't you/What it feels like for a girl' Het is de fascinerende aantrekkingskracht van het vrouwelijke: onkenbaar voor de man en onverwoordbaar voor de vrouw. Dit vrouwelijke wordt door de lacanianen in een adem genoemd met het Reële (Verhaeghe 1994, 1999) dat niet door het Symbolische of het Imaginaire kan bevat worden (Zizek 1996 p 222). Woorden en beelden schieten tekort. Het is met pen noch penseel te beschrijven.

Zo kom ik van Queen Victoria bij Victoria's Secret terecht, maar omgekeerd ook van Madonna bij Marie Bonaparte. Is dat nu sexy of is het dat niet?

Literatuur

- André, S. (1986) *Que veut une femme?* Paris: Seuil.
- Bader, M. (2003) *Arousal: the secret logic of sexual fantasies*. New York: St Martin's Griffin.
- Bader, M. (2009) *Male sexuality. Why women don't understand it... And men don't either*. Plymouth: Rowman & Littlefield.
- Balint, M. (1952). *Primary love and psychoanalytic technique*. London: Tavistock, 1992.
- Bataille, G. (1957) *L'érotisme*. Paris: Minuit.
- Baudrillard, J. (1970) *La société de consommation*. Paris: Denoël.
- Baudrillard, J. (1983) *Les stratégies fatales*. Paris: Grasset.
- Bergeret, J. (1984) *La violence fondamentale*. Paris: Dunod.
- Blatt, S.J. (2004) *Experiences of depression: theoretical, clinical and research perspectives*. Washington DC: American Psychological Association.
- Boerwinkel, A.R., Gomperts, W.J. (2001). *Alleen en met z'n tweeën. One- en two-person psychologie in de psychoanalyse*. Assen: Van Gorcum.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1975) *L'idéal du moi*. Paris : Tchou.
- Coupland, D. (1991) *Generation X. Tales for an accelerated culture*. London: Penguin classics 2002.
- De Kesel, M. (2011) *Niet zonder bank. Over psychoanalyse en/als economie*. Zie <http://home.scarlet.be/~mk347385/bestanden/Niet%20zonder%20bank.pdf>
- De Wachter, D. (2013) *Borderline times*. Tiel: Lannoo Campus.
- Dennett, D. (1995). *Darwin's dangerous idea: Evolution and the meanings of life*. New York: Allen
- Ehrenberg A. (1998) *La fatigue d'être soi. Dépression et société*. Paris: Odile Jacob.

- Ettinger, B. (2006) *The matrixial borderspace. Essays by Bracha Ettinger*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Fonagy, P. (2008) A genuinely developmental theory of sexual enjoyment and its implications for psychoanalytic technique. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 56 p 11-36.
- Freud, S. (1905). *Drie verhandelingen over de theorie van de seksualiteit*. K.B.1. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 49-177.
- Freud, S., (1908). *Infantiele theorieën over seksualiteit*. K.B.2. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 83-99.
- Freud, S. (1912), *Bijdragen tot de psychologie van het liefdeleven II: Over de meest verbreide vernedering in het liefdeleven*. K.B.2. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 183-198.
- Freud, S. (1916-1917). *Colleges inleiding tot de psychoanalyse I.P.1 /2*. Sigmund Freud Nederlandse Editie Amsterdam/Meppel: Boom
- Freud, S. (1920). *Aan gene zijde van het lustprincipe*. P.T.1. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 95-163.
- Freud, S. (1920). *Aan gene zijde van het lustprincipe*. *Sigmund Freud Werken* Amsterdam: Boom 8 p 162-218.
- Freud, S. (1923b). *De genitale organisatie bij het kind*. K.B. 3. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 75-80.
- Freud, S. (1924). *De ondergang van het Oedipus-complex*. K.B. 3. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 85-92.
- Freud, S. (1926). *Het vraagstuk van de lekenanalyse*. P.B. 2. Sigmund Freud Nederlandse Editie Amsterdam/Meppel: Boom
- Freud, S. (1931). *Over de vrouwelijke seksualiteit*. K.B.3. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom p 123-145.
- Freud, S. (1933). *Colleges inleiding tot de psychoanalyse*. Nieuwe Reeks. I.P.3. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Freud, S. (1937). *De eindige en de oneindige analyse*. K.B.4. Sigmund Freud Nederlandse Editie. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Fukuyama, F. (1992) *The end of history and the last man*. London/New York: Free Press.
- Gay, P. (1989). *Sigmund Freud. Zijn leven en werk*. Baarn: Tirion.
- Hirschmüller, A. (2007) Evidence for a Sexual Relationship between Sigmund Freud and Minna Bernays? *American Imago* 1, 64 (1) p 125-129.
- Kernberg, O.F. (1998) *Love relations: normality and pathology*. New Haven-London: Yale University Press.
- Kinet, M. (1996). Weerzien met...Melanie Klein. *Tijdschrift voor Psychotherapie*. 22 p 197-211.
- Kinet, M. (2002). Onnatuurlijk. Verkennende gedachten over perversie. In: Michel Thys en Mark Kinet (Red.) *Liefdesverklaringen*. Leuven-Leusden: Acco p 25-32.
- Kinet, M. en Vermote, R. (Red.) (2005). *Mentalisatie*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Kinet, M. (2006). *Freud & Co in de psychiatrie. Klinisch-psychotherapeutisch perspectief*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Kinet, M. (2007). Psychoanalytische Renaissance. In: *Tussen ruis en storingen. De golflengte vinden in psychoanalytische therapie*. Mark Kinet en Wim Vanmechelen. Antwerpen-Apeldoorn: Garant p 11-28.
- Kinet, M. (2008). Empathie en empathologie. In : Marc Hebbrecht en Ingrid Demuyne (Red.). *Empathie. Hoeksteen of struikelblok in psychoanalytische psychotherapie*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

- Kinet, M. (2012) De (on)zichtbaarheid van de ziel. *Psychoanalyse en neurowetenschap. Filosofie*, 22ste jaargang 4 p 27-36.
- Kinet, M. (2013) *Psychopathologie van het hedendaags leven*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Kinet, M & Bazan, A. (red.) (2010) *Psychoanalyse en neurowetenschap. De geest in de machine*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- King, P. (2003) *No ordinary psychoanalyst. The exceptional contributions of John Rickman*. London: Karnac Books.
- Klein, M. (1928). Early stages of the Oedipus complex. In : *The writings of Melanie Klein. (Vol I)*. London: Hogarth Press (1975)
- Klein, M. (1945). The Oedipuscomplex in the light of early anxieties' In: *The writings of Melanie Klein. (Vol I)*. London: Hogarth Press (1975).
- Kristeva, J. (1985) *Histoires d'amour*. Paris : Gallimard.
- Krueger, D.W. (2013) *Integrating Body Self & Psychological Self*. London/New York: Routledge.
- Laermans, R. (2012) *De maatschappij van de sociologie*. Amsterdam: Boom.
- Laplanche, J. et Pontalis, J.B. (1967). *Vocabulaire de la psychanalyse*. Paris: PUF.
- Laplanche, J. (1987). *Nouveaux fondements pour la psychanalyse. La séduction originare*. Paris: PUF.
- Lasch, S. (1990) *Sociology of postmodernism*: London: Routledge.
- Lepers, P. (2009) *Baudrillard. Leven na de orgie*. Houten: Klement/Pelckmans.
- McDougall, J. (1978), *Plea for a measure of abnormality*. International Universities Press, New York, 1980.
- McDougall, J. (1986), Identifications, neoneeds and neosexualities. *International Journal of Psycho-Analysis*, 67, p. 19-33.
- Maciejewski, F. (2008) *Freud in Maloja*. Hamburg: Osburg Verlag.
- Moyaert, P. (1991). Fenomenologie van de eros. In H. Bleijendaal, J. Goud & E. Van Hove (Red). *Emanuel Levinas over psyche, kunst en moraal*. Baarn: Ambo p 33-45.
- Moyaert, P. (2004). Psychoanalyse en seksuologie. In: Andreas De Block en Paul Moyaert (Red.). *Oneigenlijk gebruik. De psychoanalyse voorbij haar grenzen*. Kapellen: Pelckmans.
- Neri, C. (2007) La notion élargie de champ. *Psychothérapies* 27, 1.
- Ogden, (1994). The analytic third: working with intersubjective clinical facts. *Int. J. Psychoan.* 75 p 3-20.
- Onfray, M. (2010) *Le crépuscule d'une idole. L'affabulation freudienne*. Paris: Grasset.
- Philips, A. (1988). *Winnicott*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pine, F. (1998). *Diversity and direction in psychoanalytic technique*. New Haven CT : Yale University Press.
- Schaeffer, J. (1989) Les cartes et le territoire. *Revue Française de Psychanalyse* LIII p 781-794.
- Shevrin, H. (2003). The psychoanalytic theory of drive in the light of recent neuroscience findings and theories. Paper present at the *1st annual C. Philip Wilson, MD Memorial Lecture*, New York, 15.09.2003.
- Stoller, R. M. (1986) *Sexual excitement. Dynamics of erotic life*. London/New York: Karnac.
- Twohig, M. P., Crosby, J. M., Cox, J. M. (2009) Viewing internet pornography: for whom is it problematic, how and why? *Sexual Addiction & Compulsivity*, Vol. 16, No. 4 p 253–266.
- Van Haute, P. (2000). *Tegen de aanpassing*. Nijmegen: SUN.
- Van Haute, P. & Geyskens, T. (2002) *Spraakverwarring. Het primaat van de seksualiteit bij Freud, Ferenczi en Laplanche*. Nijmegen: SUN.
- Verhaeghe, P. (1994). *Klinische psychodiagnostiek vanuit Lacans discours theorie*. Gent: Idesça.

- Verhaeghe, P. (1997). Trauma en hysterie bij Freud en Lacan. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 3, 86-99
- Vermote, R. (2011). Seksualiteit. In: J. Dirkx, M. Hebbrecht, dr. A.W.M. Mooij, dr. R. Vermote (red.) *Handboek psychodynamiek*. Utrecht: de Tijdstroom p 65-72.
- Wagner, P. (1994) *A sociology of modernity. Liberty and discipline*. London/New York: Routledge.
- Winnicott, D.W. (1945). Primitive emotional development. In : *Through paediatrics to psychoanalysis*. London: Karnac Books, 1992.
- Žižek, S. (1996). *Schuins beziend*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Žižek, S. (1997) *Het subject en zijn onbehagen*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Žižek, S. (1999) *The ticklish subject*. New York: Verso.